

НАСТАВНОМ И НАУЧНО – УМЕТНИЧКОМ ВЕЋУ

Предмет: Реферат о урађеној докторској дисертацији кандидаткиње Иване Ловринчевић

Одлуком Наставног и научно-уметничког већа Факултета бр. 01-755/2-5.4 од 20.06.2024. године, именовани су чланови Комисије за преглед, оцену и одбрану докторске дисертације кандидаткиње Иване Ловринчевић под насловом:

ТУМАЧЕЊЕ ХИБРИДНОСТИ У АРХИТЕКТУРИ

После прегледа достављене Дисертације и других пратећих материјала и разговора са Кандидаткињом, Комисија је сачинила следећи

РЕФЕРАТ

1. УВОД

1.1 Хронологија одобравања и израде дисертације

Кандидаткиња је школске 2015/2016. године уписала студијски програм Докторских академских студија - Архитектура и урбанизам, и у дефинисаним роковима положила све испите предвиђене предметним студијским програмом.

На основу члана 106. Статута Универзитета у Београду - Архитектонског факултета („Сл. билтен АФ”, бр. 129/22 – пречишћен текст и 132/23), а у вези са чланом 26. Правилника о докторским студијама („Сл. билтен АФ”, бр. 122/20) и Одлуком Већа докторских студија Архитектонског факултета у Београду од 19. јуна 2023. године, Наставно и научно- уметничко веће Факултета је, на седници одржаној дана 26. јуна 2023. године, донело одлуку број 01-886/2-8.9 којом је образована Комисија за оцену научне заснованости теме докторске дисертације кандидаткиње Иване Ловринчевић, мастер инжењера архитектуре, под насловом „Хибридна архитектура – феномен и тумачење“ у саставу:

- др Ана Никезић, председник Комисије, редовни професор, Универзитет у Београду - Архитектонски факултет
- арх. Александру Вуја, члан Комисије, редовни професор, Универзитет у Београду - Архитектонски факултет
- др Василије Гвозденовић, члан Комисије, редовни професор, Универзитет у Београду - Филозофски факултет

На основу члана 108. Статута Универзитета у Београду - Архитектонског факултета („Сл. билтен Факултета”, бр. 134/23), и члана 30. Правилника о докторским студијама на Универзитету у Београду – Архитектонском факултету („Сл. билтен АФ”, бр. 122/20) и сагласности Већа научних области грађевинско-урбанистичких наука Универзитета у Београду од 26. септембра 2023. године, Наставно и научно-уметничко веће Факултета је, на седници одржаној 23. октобра 2023. године, донело одлуку број 01-2012/2-8.4 да се Ивани Ловринчевић, мастер инжењеру архитектуре, одобрава рад на теми докторске дисертације, под насловом „ТУМАЧЕЊЕ ХИБРИДНОСТИ У АРХИТЕКТУРИ“ и да се за ментора именује **Владимир Лојаница, редовни професор, Универзитета у Београду – Архитектонског факултета.**

Маја 2024. године, завршену докторску дисертацију кандидаткиња је, уз сагласност ментора и потврђену оригиналност проверену према процедури Правилника о поступку провере оригиналности докторских дисертација које се бране на Универзитету у Београду, и објављен рад у часопису категорије М24, повезан са садржајем докторске дисертације, предала на Веће докторских студија. На основу члана 109. и члана 110. Статута Универзитета у Београду - Архитектонског факултета у Београду („Сл. билтен АФ”, бр. 134/23-пречишћен текст) а у вези са чланом 34. Правилника о докторским студијама на Универзитету у Београду („Сл. гласник УБ”, бр. 122/20 и 136/23) и Одлуком Већа докторских студија Факултета од 15. маја 2024. године, Наставно и научно - уметничко веће Факултета је, на седници одржаној дана 20. маја 2024. године, донело одлуку број 01-755/2-5.4 да се образује Комисија за оцену и одбрану докторске дисертације „ТУМАЧЕЊЕ ХИБРИДНОСТИ У АРХИТЕКТУРИ“ кандидаткиње Иване Ловринчевић, мастер инжењера архитектуре, у саставу:

- др Ана Никезић, председник Комисије, редовни професор, Универзитет у Београду - Архитектонски факултет
- арх. Александру Вуја, члан Комисије, редовни професор, Универзитет у Београду - Архитектонски факултет
- др Василије Гвозденовић, члан Комисије, редовни професор, Универзитет у Београду - Филозофски факултет

1.2 Научна област дисертације

Докторска дисертација припада образовно-научном пољу Техничко-технолошких наука, научној области Архитектура и урбанизам за коју је матичан Архитектонски факултет у Београду. Ментор предметне дисертације је Владимир Лојаница, редовни професор, Универзитета у Београду – Архитектонског факултета. Списак радова који квалификују проф. Владимира Лојаницу за ментора докторске дисертације:

1. Vladimir Lojanica i Mila Pucar, „New Technologies as New Ideologies,” u *Architecture and Ideology*, Cambridge Scholars Publishing, Newcastle upon Tyne, pp. 277-290, 2014; ISBN (10): 1443856711, ISBN (13): 978-1443856713
2. Vladimir Lojanica, Verica Međo i Jelena Ristić, „Multi-family housing architecture in Belgade. Models and development,” u *International Scientific Journal, Architecture and Design*, pp 5-13, 2012, Informationstechnische Gesellschaft ADEO, Vienna; ISBN – 13: 978-1469947778
3. Vladimir Lojanica, "Meeting the Heritage", International Conference and Exhibition, Belgrade, 2015, Strand: ON ARCHITECTURE – REWORKING THE CITY, THROUGH NEW ARCHITECTURE, 3-4 December 2015, Book of Abstracts & Exhibition Book, 2015, STRAND – Sustainable Urban Society Association, ISBN 978-86-89111-09-5, Serbia, 03.12.2015-04.12.2015, <http://www.strand.rs/reworking/reworking-program.pdf>
4. Vladimir Lojanica, „The essence of Architecture – shift trough time,” International Conference and Exhibition On Architecture, STRQAND Sustainable Urban Society Association, 9 -16 December, 2013, Belgrade, Serbia; предавање по позиву штампано у изводу, pp. 16-22, ISSN 978-86-89111-04-0
5. Vladimir Lojanica, Branisval Antonić, Đukić Aleksandra, "The Basic Sustainable Qualities in New Housing in Post-Socialist Serbia: Regulation vs Case-Studies" International Conference on Sustainable Synergies from Buildings to the Urban Scale, SBE16, Thessaloniki, October 17-19, 2016, 2016, Laboratory of Building Construction & Building Physics Department of civil engineering. Aristotle University of Thessaloniki, Greece, 17.10.2016-19.10.2016. "Official site of the conference >sbe16-thessaloniki.gr Conference program > <http://sbe16-thessaoniki.gr/wp-content/uploads/2016/10/Conference-Program.v2.pdf>"

1.2 Биографски подаци о кандидату

Ивана Ловринчевић (рођ. Јевремовић) рођена је 1991. године у Београду где завршава основну школу „Јован Стерија Поповић“ и Трећу београдску гимназију, природно-математички смер. За изузетан успех током основног школовања добитник је Вукове дипломе и стипендиста је Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србија за одличне ученике основних, а затим и средњих школа.

Кандидаткиња је, на Архитектонском факултету Универзитета у Београду (УБАФ), завршила основне академске студије 2013. године са просечном оценом 9.19. На истом факултету завршила је мастер академске студије 2015. године са просечном оценом 9.87. Након завршетка мастер академских студија уписује докторске студије (2015) на УБАФ. Све испите предвиђене наставним планом и програмом докторских академских студија, кандидаткиња је положила просечном оценом 10, чиме је остварила услов за пријаву и рад на докторској дисертацији. Током основних и мастер студија корисник је стипендије Министарства просвете, науке и технолошког развоја, а затим постаје корисник стипендије за докторске студије Министарства просвете, науке и технолошког развоја уз ангажовање на научном пројекту (2016).

- **Рад и напредовање у струци**

У периоду 2013. до 2016. године активно учествује у настави на УБАФ прво као студент демонстратор, а затим, од 2016. до 2024. године у звању асистента при Департаману за архитектуру. Била је ангажована као млади истраживач на научно – истраживачком пројекту TR36034 „Истраживање и систематизација стамбене изградње у Србији у контексту глобализације и европских интеграција у циљу унапређења квалитета и стандарда становања“ (2016-2019), Министарства просвете, науке и технолошког развоја (МПНТР). Од 2020. године ангажована је и као истраживач у оквиру институционалног модела финансирања истраживача МПНТР и учествује у раду Лабораторије Наслеђе модернизма на УБ-АФ. Учествовала је на више научних скупова међународног и националног значаја. Аутор је великог броја научних радова у часописима и зборницима међународног и националног значаја. Учествовала је на више научних скупова међународног и националног значаја. Аутор је великог броја научних радова у часописима и зборницима међународног и националног значаја.

Поред научно – истраживачког рада бави се архитектонским пројектовањем у оквиру приватне праксе, а у периоду 2014-2019 у оквиру архитектонског студија Уред. У оквиру својих стручно – уметничких остварења при Уред студију учествовала је на бројним националним и међународним изложбама архитектуре и добитник је великог броја награда и признања на националном нивоу од којих се издвајају признања на Салону архитектуре у Београду, Салону урбанизма у Београду и Салону архитектуре у Новом Саду. Поред тога, у оквиру студија Уред добитник је и међународног признања за архитектуру у оквиру манифестације BIG SEE у Љубљани, затим међународне награде Леонардо 2019 на VIII Међународном бијеналу младих архитеката *Leonardo Award 2019* у Минску, Белорусија, као и међународне награде за у оквиру манифестације *Architectural International Competition LAZAR KHIDEKEL award* у Минску, Белорусија. Аутор је великог броја изведених објеката у области становања и пословања, као и ентеријера у области пословања и културних објеката.

2. ОПИС ДИСЕРТАЦИЈЕ

2.1 Садржај дисертације

Дисертација Иване Ловринчевић под насловом „Тумачење хибридности у архитектури“ садржи 153 нумерисане стране (укупно 165). Основни текст дисертације је подељен у три дела, односно 5 глава на 138 страница иза којих следи попис литературе и других извора на шест страна, списак и порекло слика, табела, илустрација и дијаграма на пет страна. Дисертација садржи 52 илустрације, од којих је 25 ауторских илустрација кандидаткиње и три ауторска дијаграма кандидаткиње. У дисертацији је коришћено 99 референци (библиографских јединица) и 15 интернет извора (дигиталних библиотека). Листу референци чини: 57 књига, 19 поглавља у књигама, шест радова из зборника, 10 чланака у часописима, две енциклопедије, два новинска чланка, једна докторска дисертација и један каталог који прати изложбену поставку. Пре основног текста докторске дисертације налази се насловна страница на српском и енглеском језику, састав комисије, изјава захвалности, резиме на српском и енглеском језику, и детаљан садржај докторске дисертације. У завршном делу дисертације налазе се: списак литературе, списак слика, табела, илустрација и дијаграма, биографија аутора и пратеће изјаве.

У наставку текста је дат садржај дисертације.

САДРЖАЈ

УВОД	1
Образложење проблема и предмета истраживања	1
Претходна анализа информација о предмету истраживања	3
Циљеви и задаци истраживања	11
Полазне хипотезе	12
Приказ методологије истраживања	13
Генерална структура докторске дисертације	14
Научни допринос и могућа примена резултата истраживања	16
ДЕО I	
[ГЛАВА 1] ЕТИМОЛОГИЈА ПОЈМА ХИБРИД И ДРУШТВЕНО-ХУМАНИСТИЧКИ ДИСКУРС	18
1.1. Конотативне карактеристике појма <i>хибрид</i>	20
1.2. Граница у култури и <i>гранична култура</i>	21
1.3. Хибридизација у периоду глобализације и модернизације	24
1.3.1. Глобализационе тенденције и модерничке формације	24
1.3.2. Хибридизација и (културна) глобализација	26
1.4. Амбивалентност – хибридно мишљење и хибридна стварност	27
1.4.1. Деридина <i>la différance</i>	29
1.4.2. Ризом и/или хибрид	31

1.5. Дискусија	33
[ГЛАВА 2] ХИБРИДНОСТ У ТЕОРИЈИ АРХИТЕКТУРЕ	35
2.1. Јозеф Фентон и објекат мешовите намене	36
2.2. Кишо Курокава и филозофија симбиозе	39
2.3. Рем Колхас и генерички град	42
2.4. Стивен Хол и вишеструки хоризонти	44
2.5. Дискусија	49
ДЕО II	
[ГЛАВА 3] ТУМАЧЕЊЕ ХИБРИДНОСТИ У АРХИТЕКТУРИ	51
3.1. Перцепција (архитектуре)	55
3.1.1. Принцип менталне репрезентације објеката	56
3.2. Читање архитектуре – језик архитектуре	59
3.3. Хибриднаост у архитектури	67
3.4. Временски дијаграм – мапирање хибридности	68
3.4.1. Образложење одабира студија случаја	73
3.5. Успостављање методске технике за посматрање и читање хибридности	74
3.6. Аналитичко посматрање референтних примера - студије случаја	80
3.6.1. San Carlo alle Quattro Fontane – Хибрид сукоба	80
3.6.2. Altes Museum – Хибрид класичних концепата	84
3.6.3. Guggenheim museum – Хибрид функционализма	89
3.6.4. Neue Staatsgalerie – Хибрид нове парадигме	94
3.6.5. MAXXI Museum – Хибрид контрадикторности	99
3.7. Принципи хибридности у архитектури – формирање методске технике	104
3.7.1. Основни принципи хибридности: транскрипција	107
3.7.2. Основни принципи хибридности: интерполација	108
3.7.3. Основни принципи хибридности: кодирање	109
[ГЛАВА 4] ВЕРИФИКАЦИЈА ДЕФИНИСАНЕ ТЕХНИКЕ	111
4.1. Студија случаја – Музеј савремене уметности у Београду	111
4.1.1. Просторни, временски и културолошки оквир настанка МСУБ	112
4.1.2. Архитектонски језик МСУБ	118
4.2. Дискусија	130

[ГЛАВА 5] ЗАКЉУЧЦИ И ПРЕПОРУКЕ	132
5.1. Закључна разматрања	132
5.2. Резултати и доприноси истраживања	136
5.3. Препоруке за даља истраживања	137
ЛИТЕРАТУРА	139
СПИСАК ГРАФИЧКИХ ПРИЛОГА	145
БИОГРАФИЈА АУТОРА	150
Изјава о ауторству	151
Изјаву о истоветности штампане и електронске верзије докторског рада	152
Изјава о коришћењу	153

2.2 Кратак приказ појединачних поглавља

Структуру дисертације чине три основне целине: *Увод, Приказ анализе и интерпретације резултата и Закључци и препоруке.*

Увод рада садржи образложење теме, проблема и предмета истраживања, одређивање области, циљева и задатака истраживања, дефинисање хипотеза истраживања, приказ методологије истраживања, као и научни допринос и могућу примену резултата истраживања.

Централна целина рада *Приказ анализе и интерпретације резултата* састоји се из два дела. Први део чини етимолошки, конотативни и теоријски оквир појма хибридности у теорији архитектуре и њеним додирним областима и дисциплинама као што су: филозофија, социологија и студије културе. У овом делу се кроз компаративну анализу одабраних извора успоставља дискурзивни оквир појма хибридности у референтним теоријама. Посебно, овај део рада послужиће за конструисање базе информација о развоју мисли о хибридности у архитектури. Други део централне целине рада односи се на резултате првог дела и садржи проблематизацију тумачења хибридности са аспекта комплексности архитектонског језика. Успоставља се теоријски оквир тумачења хибридности са аспекта перцепције и тумачења материјалних и нематеријалних одлика архитектонског дела. На основу претходног, формира се методска техника тумачења и она се спроводи кроз студије случаја. Други део завршава се верификацијом методске технике.

Први део чине две главе. У првој глави испитују се теоријска полазишта истраживања, објашњењем и систематизацијом теоријских поставки у смислу етимолошких и конотативних одлика појма хибридности. За потребе ове главе, одабрана је литература у циљу утврђивања кључне терминологије, релевантних концепата и дефинисања теоретских позиција испитивања хибридности у оригиналним и додирним областима са фокусом на транзиционим периодима културолошког развоја. Друга глава подразумева упоредну анализу интерпретација хибридности у области архитектонске теорије са нагласком на перспективе следећих аутора: Стивен Хол, Рем Колхас, Кишо Курокава и Јозеф Фентон. У оквиру ове главе, нагласак је на негирању конотација хибридности као мултифункционалне и мешовите намене и расветљавању појма у смислу многострукости и лимиалности архитектуре.

Други део чине две главе. У трећој глави истражују се кључни појмови за тумачење хибридности у архитектури. Фокус је на појмовима перцепције и *читања* у циљу тумачења архитектонског језика. На основу наведених појмова и успостављеног оквира за тумачење, уз осврт на прве две главе, формира се синтезна дискусија претходног истраживања на тему хибридности у архитектури са смерницама за њено тумачење. Коначно, у трећој глави се формира сазнајна платформа и методска техника тумачења хибридности у архитектури кроз сет специфичних аналитичких поступака, у оквирима логичке аргументације, студија случаја и графичке интерпретације. Четврта глава односи се на верификацију дефинисане технике са намером да се она провери и по потреби унапреди усложњавањем сваког од корака методске технике појединачно. Уз верификаторно спровођење методске технике, четврта глава укључује и критички осврт на успостављену технику и дискусију резултата.

У *Закључцима и препорукама* спроводи се систематизација истраживања, провера и верификација полазних хипотеза, као и дефинисање значаја добијених резултата са теоријског, педагошког и практичног становишта. Овај део бави се претпоставкама будућег развоја истраживања хибридности заснованог на резултатима ове дисертације и препорукама за даљу примену методске технике тумачења хибридности у архитектури. Закључна разматрања биће још усмерена и на примену стечених знања у савременом дискурсу архитектонске праксе и употребе напредних технологија.

3. ОЦЕНА ДИСЕРТАЦИЈЕ

3.1 Савременост и оригиналност

Докторска дисертација „Тумачење хибридности у архитектури“ кандидаткиње Иване Ловринчевић представља значајан научни допринос у научној области Архитектура и урбанизам, а посебно у ужој области архитектонског пројектовања.

Савременост ове докторске дисертације се огледа у теоретској и практичној интерпретацији хибридности у архитектури, која је последица транзиционих периода културе и друштва, са нагласком на проширивању теоријске концептуализације појма, основа и оквира хибридности у архитектури, на сазнањима више дисциплина и на платформи тумачења појава савременог друштвеног контекста у дисциплини архитектуре. Хибридна архитектура је предмет бројних научних истраживања која се спроводе последње две деценије у домену архитектонских појмова и концепата који могу одговорити на плурализам савремене културе и друштва.

Усмерен рад кандидаткиње на разумевање конотативних оквира појма хибридности у референтним областима, затим друштвених и културолошких услова који је узрокују у архитектури, и могућностима за њену опсервацију и тумачење у циљу развоја нових пројектантских метода, оригиналан је зато што систематично даје увид у: промене и развој конотације појма, као и системске односе који чине хибридну архитектуру, са аспекта културе и друштва. На основу дискусија из првог дела рада, кандидаткиња, у другом делу рада, логичком аргументацијом прави изузетно важну дистинкцију хибридности у архитектури, са једне, и појмова мултифункције и објеката мешовите намене, са друге стране. Важно је напоменути оригиналност у начину примене критичког апарата у форми методске технике која подразумева комбинацију текстуалних и графичких метода и алата анализе, провере и компарације, као и валоризације и презентације резултата истраживања. Посебно се издвајају значај и оригиналност са аспекта употребе цртежа у оквиру методске технике успостављене докторском дисертацијом, као аутохтоног алата архитектонске дисциплине.

3.2 Осврт на референтну и коришћену литературу

Кандидаткиња је у оквиру докторске дисертације користила релевантну литературу која представља окосницу истраживања позиције и улоге хибридности у архитектури и могућности за њено тумачење. На основу увида у коришћене библиографске јединице и примарне и секундарне изворе на које се позива, може се закључити да кандидаткиња показује познавање и разумевање кључних теоријских позиција релевантних за тему истраживања.

Релевантни извори на које се истраживање ослања разврстани су у четири целине. Прву целину чини литература која се односи на истраживање о етимолошким и конотативним оквирима појма хибрид у релевантним додирним областима – социологији, студијама културе и филозофији. Ова литература коришћена је у циљу утврђивања кључне терминологије, релевантних концепата и дефинисања теоретских позиција. Коначно, ова целина обухвата истраживања и теоријске радове на основу којих је препознат и дефинисан контекст у коме хибридность настаје, пре свега са аспекта културолошког и друштвеног развоја. Другу целину чине јединице које се баве појмом хибрида и хибридности у области архитектуре и урбанизма и служе за дефинисање теоријског оквира у наведеној области и препознавања позиције и улоге хибридности у архитектури. Ова литература нуди информације о хибридности у архитектонској теорији и пракси и могућност интерпретације, реферишући на прву целину библиографских јединица. Трећа целина подразумева литературу која се бави архитектонским језиком и кључним појмовима за тумачење архитектуре у контексту хибридности. Пре свега, фокус је на литератури која истражује, посматра и објашњава архитектуру са аспекта перцепције и читања. Четврту целину представљају извори коришћени у служби формирања методске технике и њене верификације.

Првој тематској целини припадају извори из социологије, студија културе, филозофије и лингвистике, у којима се аутори баве појмом хибрида и хибридности, њиховим значењем и позицијом у односу на културне и друштвене промене. Ова литература коришћена је у циљу дефинисања теоретских позиција и кључне терминологије и препознавања контекстуалног оквира у ком се користи појам хибридности и шта означава.

Основне јединице коришћене у оквиру ове целине су:

- Bhabha, Homi K. *The Location of Culture*. London and New York: Routledge, 1994.
- Garcia Canclini, Nestor. „Hybrid Cultures, Oblique Powers.“ U *Hybrid Cultures: Strategies for Entering and Leaving Modernity*, ur. Nestor Garcia Canclini, Renato Rosaldo, Christopher L. Chiappari i Silvia L. López, 422-444. University of Minnesota Press, 1995.
- García Canclini, Néstor. *Hybrid Cultures: Strategies for Entering and Leaving Modernity*. Minneapolis: University of Minnesota Press, 2005.
- Garsija Kanklini, Nestor. „Hibridne kulture, prikrivena moć.“ U *Studije kulture*, ur. Jelena Đorđević, 568-585. Beograd: Službeni glasnik, 2008.
- Giddens, Anthony. *The Consequences of Modernity*. Cambridge: Polity Press, 1996.
- Guignery, Vanessa. „Introduction: Hybridity, Why it Still Matters.“ U *Hybridity: Forms and Figures in Literature and the Visual Arts*, ur. Vanessa Guignery, Catherine Pessa-Miquel i François Specq, 1-9. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing, 2011.
- Deleuze, Gilles, i Felix Guattari. „Introduction: Rhizome.“ U *A Thousand Plateaus: Capitalism and Schizophrenia*, ur. Gilles Deleuze i Felix Guattari, 3-25, Minneapolis: University of Minnesota Press, 1987.
- Derrida, Jacques. „Différance.“ U *Margins of Philosophy*, ur. Jacques Derrida, 1-28. Chicago: The University of Chicago Press, 1982.
- Jang, Robert Dž. S. *Postkolonijalizam: sasvim kratak uvod*. Beograd: Službeni glasnik, 2013.

- Kraidy, Marwan M. „Hybridity in Cultural Globalization.“ *Communication Theory* 12, 3 (2002): 316-339. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2885.2002.tb00272.x>.
- Nederveen Pieterse, Jan. „Globalization as hybridization.“ U *Globalization and Culture: global mélange*, autor Jan Nederveen Pieterse, 45-68. Oxford: Rowman & Littlefield, 2004.

Другој тематској целини припадају извори који се односе на разумевање хибридности у архитектури као последице транзиција међу архитектонским тенденцијама и стилевима са претпоставком да ти периоди представљају референтан оквир за иницијалну фазу истраживања хибридности. Овај део бави се облицима појавности хибридности у архитектури, дискутовањем и дефинисањем системских односа који чине хибридну архитектуру и дефинисањем релевантних појмова у вези са предметом истраживања у области архитектуре.

Основне јединице коришћене у оквиру ове целине су:

- Jefferson, Everardo. „Holl on Hybrids.“ *Architectural Design, Special Issue: The New Mix* br. 75, Issue 5 (2005): 78–83. <https://doi.org/10.1002/ad.140>
- Koolhaas, Rem. „Generic City.“ U *S,M,L,XL*, ur. Rem Koolhaas i Bruce Mau, 1248-1257. New York: The Monacelli Press, 1995.
- Koolhaas, Rem i Bruce Mau, ur. *S,M,L,XL*. New York: The Monacelli Press, 1995.
- Koolhaas, Rem. „What Ever Happened to Urbanism?“ U *S,M,L,XL*, ur. Rem Koolhaas i Bruce Mau, 959-971. New York: The Monacelli Press, 1995.
- Kurokawa, Kišo. „Filozofija simbioze.“ U *Arhitektura kao gest*, ur. Vladan Đokić i Petar Bojanić, 105-107. Beograd: Arhitektonski fakultet, 2012.
- Kurokawa, Kisho. *The Philosophy of Symbiosis*. London: Academy editions, 1994.
- Fenton, Joseph. *Pamphlet Architecture 11: Hybrid Buildings*. New York: Princeton Architectural Press, 1985.
- Fernandez Per, Aurora, Javier Mozas and Javier Arpa, ur. *This is Hybrid - An analysis of mixed-use buildings*. Vitoria-Gasteiz: a+t architecture, 2014.
- Jacobs, Jane. *Hybrid Highrises*, online papers archived by the Institute of Geography, School of Geosciences, University of Edinburgh, 2005.

Трећој тематској целини припадају извори који се односе на појмове и термине у вези са тумачењем архитектуре, а затим и хибридности. Приступ тумачењу хибридности у архитектури базира се на перцепцији и читању архитектуре са аспекта архитектонског језика, стога се кључни извори у овој целини односе на референце у вези са појмовима перцепције, читања и језика у релацији са архитектуром.

Основне јединице коришћене у оквиру ове целине су:

- Arnhejm, Rudolf. *Vizuelno mišljenje*. Beograd: Univerzitet umetnosti, 1985.
- Bachelard, Gaston. *The Poetics of Space*. New York: Penguin Classics, 2014.
- Barthes, Roland. „Rhetoric of the Image.“ U *Classic Essays on Photography*, ur. Alan Trachtenberg, 269-286. New Haven, Conn.: Leet's Island Books, 1980.
- Eco, Umberto. „Function and Sign: The Semiotics of Architecture.“ U *Rethinking Architecture: A Reader in Cultural Theory*, ur. Neil Leach, London, Routledge, 1997.
- Zdravković, Sunčica. *Percepcija*. Zrenjanin: GNB „Žarko Zrenjanin“, 2008.
- Merleau-Ponty, Maurice. *Phenomenology of Perception*. London, New York: Routledge, 2005.

- Norberg Schulz, Christian. *Intentions in Architecture*. Cambridge, Massachusetts: The MIT Press, 1968.
- Pallasmaa, Juhani. „Prostor vremena.” U *Prostor vremena*, ur. Ajla Selenić i Vladan Đokić, Beograd: Univerzitet u Beogradu, Arhitektonski fakultet, 2017.
- Singley, Paulette. *How to read architecture: an introduction to interpreting the built environment*. New York: Routledge, 2019.
- Tschumi, Bernard. *The Manhattan Transcripts*. London: Academy Editions, 1994.
- Navik, Klaske. *Urban Literacy: reading and writing architecture*. Rotterdam: nai010 publishers, 2014.
- Hill, Jonathan. *Immaterial Architecture*. London, New York: Routledge, 2006.

Четврту целину представљају извори коришћени у служби формирања методске технике и њене верификације.

Основне јединице коришћене у оквиру ове целине су:

- Благојевић, Љиљана. *Нови Београд: Оспорени модернизам*. Београд: Завод за уџбенике, Архитектонски факултет и Завод за заштиту споменика и културе града, 2007.
- Blunt Wordsworth, Anthony. *Baroque and Rococo - Architecture and Decoration*. Hertfordshire: Wordsworth Editions, 1988.
- Denegri, Ješa. "Музеј савремене уметности, Београд." *Informatica museologica* 14, br. 3-4 (1983): 10-11. <https://hrcak.srce.hr/145844>
- Duncan, Carol. „The Art Museum as Ritual”, у *Civilizing Rituals: Inside Public Art Museums*. London and New York: Routledge, 1995.
- Лојаница, Милан. „Иван Антић градитељ“, *Архитектонично: архитекта Иван Антић*, ур. Дијана Милашиновић Марић и Игор Марић, Београд: САНУ, 2023.
- Lynch, Kevin. *The Image of the City*. Cambridge, Mass.: The MIT Press, 1964.
- Maldini, Slobodan. *Leksikon arhitekture i umetničkog zanatstva*. Beograd: Službeni glasnik, 2012.
- Маневић, Зоран. *Антић. Велика награда архитектуре САС-а*, Београд, 1992.
- Martinović, Uroš. *Fragmenti jednog viđenja arhitekture*. Beograd: Institut za arhitekturu i urbanizam Srbije, 1983.
- Minić, Oliver. „Moderna galerija u Beogradu”, U *Arhitektura Urbanizam* Godina III, broj 16 (1962): 33-41.
- Mitrović, Mihajlo. *Arhitektura Beograda 1950-2012*. Beograd: Službeni glasnik, 2012.
- Попадић, Милан. „Архитектура Музеја савремене уметности у Београду”, *Наслеђе* Година XXVII, број X (2009): 159-178.
- Tschumi, Bernard. *The Manhattan Transcripts*. London: Academy Editions, 1994.
- Frampton, Kennet. *Modern architecture: A critical history*. London: Thames & Hudson, 2000.
- Čubrilo, Jasmina Đ. „The Museum of Contemporary Art in Belgrade from Ideological Space to Desired Place: Producing the Art History Narrative of Yugoslav Modern Art”, *Matica srpska journal for fine arts* Godina LXIII, broj 47 (2019): 281-293.
- Dženks, Čarls. *Moderni pokreti u arhitekturi*. Beograd: Građevinska knjiga, 1986.

- Dženks, Čarls. *Nova paradigma u arhitekturi – Jezik postmodernizma*. Beograd: Orion-art, 2007.

3.3 Опис и адекватност примењених научних метода

У оквиру докторске дисертације „Тумачење хибридности у архитектури“, кандидаткиње Иване Ловринчевић, примењен је низ истраживачких метода којима су проверене постављене научне хипотезе. Истраживање је дефинисано кроз предмет истраживања који се односи на тумачење хибридности у архитектури са аспекта развоја културе и архитектонске мисли и на основу тога примењене су следеће методе истраживања: историјско-интерпретативна анализа, логичка аргументација, методе анализе садржаја, компаративна анализа, мултиваријантна метода, синтеза, анализа студије случаја.

У првом делу рада (Глава 1 и Глава 2), који се односи на теоријски део истраживања, основни методолошки поступак подразумева преглед литературе из домена архитектуре и њених додирних области: социологије, филозофије и студија културе, на тему појма и концепта хибридности. Кроз истраживање садржаја примарних и секундарних извора у првој и другој глави, коришћене су методе историјско-интерпретативне анализе и логичке аргументације. У другој глави коришћена је и метода архитектонске анализе, за потребе идентификовања концепата и појмова, дефинисаних логичком аргументацијом у прве две главе, кроз одабране примере. Методолошки поступак у другом делу рада (Глава 3 и Глава 4) односи се на формирање појмовног и методолошког оквира за тумачење хибридне архитектуре и спровођење студија случаја. За те потребе, коришћене су: анализа садржаја, индуктивна, дедуктивна и дескриптивна метода, метода анализе и синтезе, метода класификације и компарације. Посебно, за потребе верификације добијених резултата студија случаја из треће главе, у четвртој глави коришћена је мултиваријантна метода (симултана анализа више варијабли истовремено), уз методе анализе садржаја, дескрипције, синтезе и компарације. Закључни део рада (Глава 5) подразумева синтезу резултата теоријског и практичног истраживања, њихову интерпретацију и евалуацију. Кроз пету главу обављена је провера претходно постављених хипотеза, као и очекиваних резултата истраживања. Овај део рада дефинише и препоруке за наставак истраживања у смислу могућности и ограничења за тумачење и пројектовање хибридности у архитектонској теорији и пракси.

На основу наведеног, закључује се да је примењена методологија истраживања обезбедила квалитет и оригиналност добијених резултата, те да су изабране научне методе омогућиле достизање претходно дефинисаних циљева и потврду постављених хипотеза истраживања.

3.4 Применљивост остварених резултата

Докторска дисертација Иване Ловринчевић представља допринос у области архитектуре и урбанизма, посебно са аспекта проширивања теоретске концептуализације појма и принципа хибридности у архитектури, базирајући се на сазнањима више дисциплина, из перспективе тумачења појава савременог друштвеног контекста.

Допринос овог истраживања, на теоријском нивоу, огледа се у одређењу кључних појмова, који се односе на хибридност, а припадају додирним областима и дисциплинама, социологији, филозофији и студијама културе, у релацији са облашћу архитектуре, чиме је формиран појмовни оквир хибридности у архитектури. Овај допринос омогућава усмерену и теоријски основану примену појма хибридности за потребе разумевања различитих културних и друштвених феномена који обликују архитектуру као скуп материјалних и нематеријалних аспеката. У савременом контексту плурализма и транскултуралности, ова дисертација резултује дискусијама, закључцима и техникама које проширују архитектонски дискурс и отвара нове перспективе и могућности за учествовање

архитектонске делатности у плуралном поретку што представља један од основних доприноса.

Дисертација је резултовала критичким оквиром за тумачење хибридности у архитектури заснованог на теоријском и интерпретативно-историјском истраживању, формираног кроз методе анализе садржаја, компаративне анализе и специфичне аналитичке технике. Овако обликован критички оквир представља допринос методологији истраживања архитектуре, са аспекта њене многострукости и плурализма савремене културе и друштва. Примена критичког оквира, као резултата истраживања, представља кораке у методолошком поступку којима се може разумети и дефинисати историјски и културни контекст, као и документовати утицаји и тенденције који чине формалне и семиотичке аспекте хибридности. Додатни допринос огледа се у дефинисању оперативног алата, са акцентом на методској техници, који омогућава тумачење хибридности као форму учења о њеној појавности, и служи као база знања о односима и процесима који чине хибридну архитектуру. У оквиру успостављене методске технике за тумачење хибридности у архитектури, као практичног резултата истраживања, посебан значај налази се у применљивости у оквиру архитектонске дисциплине, из перспективе графичког дела технике, са нагласком на цртежу као базичном средству изражавања у оквиру архитектуре и архитектонског пројектовања.

3.5 Оцена достигнутих способности кандидата за самостални научни рад

Кроз израду докторске дисертације под насловом „Тумачење хибридности у архитектури“, кандидаткиња Ивана Ловринчевић је показала стечену способност самосталног научно-истраживачког рада на високом нивоу и стандарду. Кандидаткиња је на основу адекватно постављене теме, предмета истраживања и оквира, надоградила и унапредила специфичан интегрални методолошки апарат кроз чију употребу су научне хипотезе проверене и потврђене. Кроз израду ове докторске дисертације кандидаткиња је потврдила владање различитим методама научног истраживања, а посебно оним од значаја за област архитектуре. Кандидаткиња је кроз рад показала способност свеобухватне анализе, синтезе и обраде информација и сазнања, препознавања релевантног проблема, дивергентно мишљење и критичку способност обраде и приказа резултата и интерпретације истих кроз формирање адекватних научних закључака.

Кандидаткиња испуњава све услове за самосталан научни рад што показују објављени научни радови, истраживања презентована на научним конференцијама и израда докторске дисертације. Објављени радови који показују истраживачки рад кандидаткиње јесу: [M24] Јевремовић, I. (2017). Hybridity in and beyond architecture: liminal conditions. *Serbian Architectural Journal*, 9(3), 239-269. UDC: 72.01, ISSN: 1821-3952. <http://saj.rs/wp-content/uploads/2018/12/SAJ-2017-03-I-Jevremovic.pdf>, [M33] Ловринчевић, I., Stojanović, H. (2020). Methodology of Hybridization in Architecture: Elementality Readings in Axonometric Drawings. *On Architecture: Learning Architecture*. (str. 64-81) Belgrade: STRAND – Sustainable Urban Society Association, [M45] Ловринчевић, I. (2021). Manifestacija kernforme i kunstforme kroz funkcionalne, oblikovne i konstruktivne odlike stambenih objekata u bloku 22. In L. Skansi (Ed.), *Na међи уметности и инжењерства: Студије о послератној архитектури у Београду и Србији* (pp. 186-205). Univerzitet u Beogradu - Arhitektonski fakultet.

На основу увида у целокупан рад изложен у докторској дисертацији, као и на основу научно-истраживачких резултата, Комисија закључује да кандидаткиња Ивана Ловринчевић поседује неопходна знања и способности за успешан самостални научно-истраживачки рад и да ће на тај начин допринети развоју савремене теорије и праксе у образовно-научном пољу техничко-технолошких наука, научној области Архитектура и урбанизам.

4. ОСТВАРЕНИ НАУЧНИ ДОПРИНОС

4.1 Приказ остварених научних доприноса

Реализовани научни допринос докторске дисертације кандидаткиње Иване Ловринчевић, односи се на научну област архитектура и урбанизам, и дат је формирањем и применом оригиналног методолошког оквира идентификације позиције хибридности у архитектури из перспективе развоја културе, друштва и архитектонске мисли, посматрајући архитектуру кроз њене материјалне и нематеријалне аспекте, и пружајући закључке и сазнања са употребном вредношћу у оквиру тумачења и практиковања архитектуре у савременом контексту плуралних тенденција културе и друштва.

Научни допринос са теоријског аспекта односи се на проширивање архитектонског дискурса кроз теоријску концептуализацију хибридности у архитектури, базираној на сазнањима из више дисциплина, а у релацији са транзиционим периодима културе и друштва. Теоријски научни допринос идентификован је и у формирању значајне дистинкције међу појмовима хибридности, мултифункционалности и објеката мешовите намене, у области архитектуре, пружајући аргументацију и позицију за будућу употребу појма хибридности и објашњавајући разлику међу датим појмовима.

Методолошки допринос истраживања дат је кроз успостављање и комбиновање метода за тумачење архитектуре и хибридности у архитектуру, на основу:

- интерпретације теоријских концепата у вези са опсервацијом и тумачењем архитектуре,
- формирања дијаграмске врсте приказа за систематичан преглед референтних теоријских, друштвених и културолошких утицаја и архитектонских пројеката,
- уобличавања специфичне методске технике за тумачење хибридности у архитектури, на основу теоријских концепата опсервације и тумачења, у виду мултиваријантне анализе спроводећи симултану анализу више варијабли истовремено, црпећи информације анализом садржаја претходно формираног дијаграма,
- употребе цртежа, као аутохтоног алата архитектонске дисциплине, у оквиру методске технике, истичући његов значај у истраживању у научној области архитектуре и урбанизма.

4.2 Критичка анализа резултата истраживања

Докторска дисертација кандидаткиње Иване Ловринчевић, прецизним истраживањем теоријског оквира, даје аналитична и систематична знања о концепту хибридности у архитектури и додирним областима, заснована на увиду у теоријска становишта и појмовне одреднице из више дисциплина, укључујући: архитектуру, филозофије, социологије и студија културе. Појмовно и термилошко одређивање хибридности у архитектури дало је епистемолошки значај истраживању и представља верификаторни тип резултата. Он представља допринос у смислу образложења основа хибридности паралелним увидом у развој мисли о датом појму кроз референтне области, хипотетичко-дедуктивним методама, критичким освртом и анализом издвојених теорија.

Систематизација знања и разумевање позиције хибридности у архитектонском дискурсу дају оригиналан поглед на културолошке и друштвене оквири који је иницирају, смештајући хибридност у транзиционе периоде културе и друштва са аспекта развоја архитектонске мисли. У оквиру резултата истраживања издвајају се: 1) појмовни оквир хибридности у архитектури који омогућава разумевање конотације и односа према материјалним и нематеријалним аспектима архитектонског дела; 2) оперативни алат за опсервацију и тумачење хибридности у форми учења о њиховој појавности, са акцентом на методској техници и употреби цртежа као аутохтоног алата архитектонске дисциплине; 3) база знања о односима и процесима који чине хибридну архитектуру.

Значај приступа је у резултатима који отварају могућности за примену принципа хибридности кроз архитектонско пројектовање на основу увида у релације и аспекте

хибридне архитектуре који је Дисертација понудила. Вредност резултата истраживања су у идентификовању хибридности као могућег инструмента за разумевање и пројектовање архитектуре за потребе динамичног савременог друштва и културе плурализма, превазилазећи културне и артифицијелне границе.

Кроз синтезно посматрање резултата дисертације види се вредност приступа у смислу комбиновања метода истраживања, које су резултовале научно заснованим и практично применљивим методолошким поступком, са нагласком на значај мултиваријантне методе, која је отворила могућности за симултано испитивање материјалних и нематеријалних аспеката архитектуре.

4.3 Верификација научних доприноса

Од уписа на докторске академске студије 2015/2016. године, кандидаткиња Ивана Ловринчевић остварила је научни допринос кроз научне радове у часописима и конференцијама, као и учествовањем у уређивању тематског зборника:

Научни доприноси у складу са М категоријама:

M20 – Радови објављени у научним часописима међународног значаја; научна критика; уређивање часописа

[M24] Јевремовић, I. (2017). Hybridity in and beyond architecture: liminal conditions. *Serbian Architectural Journal*, 9(3), 239-269. UDC: 72.01, ISSN: 1821-3952. <http://saj.rs/wp-content/uploads/2018/12/SAJ-2017-03-I-Jevremovic.pdf>

M30 – Зборници међународних научних скупова

[M33] Lovrinčević, I., Stojanović, H. (2020). Methodology of Hybridization in Architecture: Elementality Readings in Axonometric Drawings. *On Architecture: Learning Architecture*. (str. 64-81) Belgrade: STRAND – Sustainable Urban Society Association. (ISBN 978-86-89111-23-1)

[M34] Milanović, N., Stojanović, H. i Lovrinčević, I. (2019). URED studio: "Minimalizam u gestu" : preispitivanja. U: 14. Beogradska Internaciopnalna Nedelja Arhitekture BINA 2019 / Belgrade International Week of Architecture BINA 2019. (str. 168-169) Beograd: Društvo arhitekata Beograda i Kulturni centar Beograda.

M40 – Монографије националног значаја

[M45] Lovrinčević, I. (2021). Manifestacija kernforme i kunstforme kroz funkcionalne, oblikovne i konstruktivne odlike stambenih objekata u bloku 22. In L. Skansi (Ed.), *Na međi umetnosti i inženjerstva: Studije o posleratnoj arhitekturi u Beogradu i Srbiji* (pp. 186-205). Univerzitet u Beogradu - Arhitektonski fakultet.

M100 – Изведена дела, награде, студије, изложбе, жирирања и кустоски рад од међународног или националног значаја

[M104] Milanović, N., Marković, B., Milanović, D., Šišović, G., Lovrinčević, I., & Stojanović, H. (2021). *Collective Housing VP 11-13* [Architectural International Competition LAZAR KHIDEKEL award]. Minsk, Belarus: The Lazar Khidekel society.

[M104] Milanović, D., Šišović, G., Milanović, N., Lovrinčević, I., & Stojanović, H. (2020). *Priznanje međunarodnog 22. Salona arhitekture u Novom Sadu u kategoriji Nerealizovani projekti, za projekat Vrtić u Kragujevcu*. Novi Sad, Srbija: DaNS - Društvo arhitekata Novog Sada.

[M104] Milanović, N., Marković, B., Lovrinčević, I., Stojanović, H. & Bilobrk, D. (2019). *The winner in the nomination "Residential multy-storey houses", section "Construction" : C6 - Collective housing, Kragujevac, Serbia* [VIII Minsk International Biennale of Young Architects "LEONARDO 2019"]. Minsk, Belarus: Belarusian Union of Architects.

[M105] Milanović, N., associates: Lovrinčević, I., Stojanović, H., & Jurić, F. (2021). *Stambena zgrada K8* [STRAND Ninth International Multimedia Event; On Architecture: Facing the Future – New Challenges]. Beograd, Srbija: STRAND - Sustainable Urban Society Association. ISBN 978-86-89111-25-5

[M109] Milanović, N., Lovrinčević, I., & Stojanović, H. saradnici: Marković, B. & Bilobrk, D. (2017). *Druga nagrada na anketnom konkursu za izradu urbanističko-arhitektonskog idejnog rešenja Balkanskog eko-centra na Zelenom vencu*. Beograd, Srbija: „Stattwerk“.

[M111] Marković, B., Jevremović, I., Stojanović, H. & Bilobrk, D. (2017). *Prizanje salona u Kategoriji "Enterijer", za projekat Enterijera biblioteke Goethe Instituta* [39. SALON ARHITEKTURE U realnosti]. Beograd, Srbija: Muzej primenjene umetnosti. ISBN 978-86-7415-199-0

[M111] Milanović, N., Marković, B., Jevremović, I., Stojanović, H. & Bilobrk, D. (2016). *Prizanje salona u Kategoriji "Arhitektura", za projekat Primus centar* [38. SALON ARHITEKTURE Otvoreno]. Beograd, Srbija: Muzej primenjene umetnosti. ISBN 978-86-7415-191-4

[M112] Milanović, N., associates: Lovrinčević, I., Stojanović, H., & Jurić, F. (2021). *Stambena zgrada K8* [43. SALON ARHITEKTURE Tačka oslonca]. Beograd, Srbija: Muzej primenjene umetnosti. ISBN 978-86-7415-224-9

[M112] Lovrinčević, I. (2020). Kategorija eksperiment i istraživanje: *LIMINALNOST HIBRIDNE ARHITEKTURE – PRINCIPI HIBRIDIZACIJE* [42. SALON ARHITEKTURE Uporno - otporno]. Beograd, Srbija: Muzej primenjene umetnosti, str. 128. ISBN 978-86-7415-220-1

5. ЗАКЉУЧАК И ПРЕДЛОГ

На основу прегледа и анализе дисертације „Тумачење хибридности у архитектури“, кандидаткиње Иване Ловринчевић, Комисија констатује да је дисертација написана у складу са одабраном темом, да испуњава научне критеријуме и пружа научни допринос у научној области Архитектура и урбанизам, са аспекта проширивања теоретске концептуализације појма и принципа хибридности у архитектури, базирајући се на сазнањима више дисциплина, из перспективе тумачења транзиционих периода културе и друштва, истичући значај хибридности у савременој архитектонској пракси. Комисија констатује да су структура дисертације, проблем и предмет истраживања, примењена научна методологија, научне хипотезе, као и сви елементи обраде, у потпуности у складу са пријавом теме за коју је Универзитет у Београду дао своју сагласност. Утврђује се да дисертација у потпуности задовољава научне критеријуме, како у погледу квалитета и научне аргументације, тако и у погледу остварених резултата, научних доприноса и применљивости добијених резултата на даља истраживања. Као посебну вредност дисертације, Комисија истиче проширивање архитектонског дискурса и отварање нове перспективе и могућности за учествовање архитектонске делатности у плуралном поретку културе и друштва.

На основу искуства које је кандидаткиња стекла током истраживања ове теме, Комисија закључује да кандидаткиња може самостално да се бави различитим темама у области архитектонског пројектовања, те да је кандидаткиња способна за самостални научно-истраживачки рад.

У складу са наведеним, Комисија предлаже Наставном и научно-уметничком већу Универзитета у Београду – Архитектонског факултета да се докторска дисертација под називом „Тумачење хибридности у архитектури“, кандидаткиње Иване Ловринчевић, мастер инжењера архитектуре, изложи на увид јавности и упуту на коначно усвајање Већу научних области грађевинско-урбанистичких наука Универзитета у Београду.

У Београду, 20. мај 2024. године

Чланови Комисије:

др Ана Никезић, председник Комисије
редовни професор, Универзитет у Београду - Архитектонски факултет

арх. Александру Вуја, члан Комисије
редовни професор, Универзитет у Београду - Архитектонски факултет

др Василије Гвозденовић, члан Комисије
редовни професор, Универзитет у Београду - Филозофски факултет